

Дітюк Павло Павлович, старший науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, nitelabor@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-1142-1201>

Мещеряков Дмитро Сергійович, кандидат психологічних наук, науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, meoldom@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-6831-8654>

Назар Максим Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, apartment@bigmir.net, <https://orcid.org/0000-0002-9104-2585>

Смульсон Марина Лазарівна, академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, nitelabor@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-9563-3390>

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Психологічне забезпечення діяльності військ та цивільного населення в умовах війни є необхідною умовою руху країни до перемоги. Зазначена робота охоплює, у першу чергу, визначення завдань, особливостей і напрямків психологічного забезпечення бойової діяльності військ. За N. Copeland [7], головними чинниками, що визначають бойовий дух війська, є такі: 1) військовослужбовець має бути впевненим у собі. Для цього кожен вояк: озброєний і навчений не гірше свого супротивника, розуміє, що він озброєний і навчений не гірше свого супротивника, має тверду віру в те, що його особистий внесок надзвичайно важливий для успіху загальної справи. Це досягається: якістю та актуальністю озброєння і навчання, вивченням супротивника, своєчасною та цілеспрямованою роботою пропаганди; 2) військовослужбовець має бути впевненим у своїх товаришах. Тобто, кожен вояк впевнений, що: військовослужбовці його підрозділу відповідно озброєні, навчені та мотивовані

до виконання завдань за призначенням, його підрозділ пройшов бойове злагодження та спроможний кваліфіковано діяти за призначенням; 3) військо має вірити у свого командира. Для цього потрібно, щоб командир: був безперечним взірцем у своїй справі, знав кожного зі своїх підлеглих та дбав про них, кожен знав свого командира та дбав про нього. Підрозділ є колективом, натхненним ентузіазмом свого командира; 4) військо має вірити у свої сили: пропаганду пацифізму безумовно припинено; кожен військовослужбовець знає історію свого підрозділу, військової частини та війська взагалі; приклади військової мужності, майстерності, відданості країні та присязі, взаємодопомоги та жертвовності важливіші, ніж абстрактні гасла; сформовано імідж вояка не як безпорадної жертви війни, а як героя та захисника країни; 5) військо має вірити у свою країну. Вояк захищає свою країну у бою та ризикує власним життям. Країна захищає своїх вояків в усіх аспектах життя, гарантує повагу, захист прав, допомогу та опіку. Всі громадяни країни роблять свій внесок у загальну справу. Коли військо стикається з прикладами співпраці з ворогом, зловживання владою, ухиленням від обов'язків, збагачення на війні, безкарністю злочинів – виникає питання, чи варто воювати за таких людей і таку державу; 6) військо має вірити у справу своєї країни. Країна визначає: знаходиться вона у стані війни чи миру; хто саме є ворогом у війні; що є для неї цілями війни; якими саме засобами ці цілі має бути досягнуто. Країна захищає свій інформаційний простір [2;6]. Військо чітко та безперечно розуміє, що воює за свою країну, переможе з нею та заради неї, а у випадку поразки кожен вояк постраждає також разом з нею; 7) країна визначає межі своєї суб'єктності та слідує власним національним інтересам [3;5]. Країна: визначає свою воєнну доктрину; наповнює змістом і здійснює патріотичне виховання; створює умови функціонування інформаційного простору; розвиває потенціали громадян [4]; формує власні національні інтереси та захищає їх.

При цьому індивідуальний напрямок роботи включає психологію стресу, роботу з бойовим стресом і бойовою перевтомою, гострою реакцією на стрес, травматичним і посттравматичним стресовими розладами, клініку, симптоматику,

перебіг, реабілітацію та прогноз з зазначеними станами. Для успішного психологічного захисту від інформаційних та інших загроз, профілактики стресу, пропонується комплексно опановувати та застосовувати механізми становлення суб'єктності, механізми психологічного захисту, резильєнтність, копінг стратегії [1]. Велике значення має також навчання військових технікам діагностики, само- та взаємодопомоги; психології комунікативної діяльності; психології малої групи та великих груп. Слід звернути увагу також на психологію інформаційної війни, що включає завдання інформаційно-психологічного забезпечення військ і цивільного населення, інформаційно-психологічний вплив на стан і процеси ухвалення рішень супротивником, інформаційно-психологічне забезпечення; спеціальні розділи психологічного забезпечення.

Лабораторією сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України заключено договір про співробітництво з військовою частиною Н., згідно з яким ведеться робота з психологічної підготовки особового складу відповідно до указаних вище принципів. У концепцію проведення занять з психологічної підготовки особового складу включається також теоретико-методологічне опрацювання: напрямків психологічної підготовки, зокрема бойового стресу (перебігу, діагностики, допомоги), бойової психічної травми та посттравматичного розладу, основ психології оперативної діяльності, зокрема психологічних особливостей особистості, визначення особливостей, значущих для оперативної діяльності; вивчення кандидатів для співробітництва в умовах обмеженого часу та невизначеності інформації; побудова, підтримання та замороження оперативного контакту; основи психології емоційної поведінки, ознаки брехні та можливості її розпізнавання; психологія малої групи, етапи життя, закономірності, конфлікти, а також тем за запитом, таких, наприклад, як психологічні особливості перебування у полоні. Форми роботи різні як з особовим складом підрозділу, так і з керівним складом підрозділу або підрозділів, з командиром індивідуально або із залученням визначених ним осіб.

Особливого значення в умовах воєнного стану набуває ефективне ведення інформаційної війни проти російської держави-окупанта. Кінцевою метою такої війни є перемога над супротивником, його капітуляція, пов'язані з нанесенням супротивнику неприпустимо значних збитків, або очікуванні супротивником таких збитків (у світоглядних, людських, економічних, технічних, іміджевих та ін. ресурсах), знесення та/або розпад держави-окупанта. Інформаційна робота з аудиторією країни-окупанта повинна, зокрема, зосереджуватися на посиленні відцентрових політичних і соціально-економічних тенденцій, децентралізації та автономізації, роздмухуванні соціально-економічних суперечностей між різними регіонами й прошарками населення тощо.

Перемога української держави в інформаційній війні базується на розвитку певних продержавних масових ментальних конструкцій серед представників української нації, особливо серед військових як основної сили, що забезпечує безпеку держави та її населення [8]. До таких конструкцій відносяться максимальна підтримка мілітаризації економіки, відновлювальних соціально-економічних реформ, політичної, економічної та соціокультурної ізоляції російських агресорів, посилення співпраці з західними військовими партнерами, антиросійських санкцій, ембарго на продукцію країни-окупанта; швидка заміна деструктивних соціокультурних сурогатів (російських релігійних культів, російської мови, літератури, попкультури, мистецтва тощо) на українські та західні, що сприяють посиленню українських державницьких позицій; імплементація у масовій свідомості стосовно країни-окупанта та її населення правила спрощення (зведення всіх фактів до простого зіставлення Хорошого та Поганого, Друга і Ворога, «не такі» росіяни повністю чи майже повністю відсутні), правила спотворення (дискредитація ворога наклепом і пародією), правила змішування (застосування референтних цінностей аудиторії заради досягнення поставлених цілей, наприклад, «ціль ворога – винищення права бути українцями, тому перемовини з окупантами безглузді, окупанти повинні бути ліквідовані»), правила одностайності (позиціонування необхідних переконань як загальної думки всіх людей, які правильно мислять, підтримка з

боку суспільної думки, «зірок», суспільного тиску та емоційного зараження), правила інструментування (повторення знову й знову того ж самого в різних варіаціях і комбінаціях); максимальне знецінення життя та здоров'я представників країни-окупанта та колаборантів, чия діяльність націлена на дестабілізацію й послаблення державної влади в Україні; демонтаж міфів «руського миру», «величі» та «сили» країни-окупанта, заміна ментальних конструкцій про неначебно спільне походження та «братні» історичні стосунки українського та російського народів, про «цінність» спільних історичних зв'язків, економічних і культурних надбань. Очікуваний результат масового впровадження зазначених ментальних конструкцій – психологічна консолідація української нації перед небезпекою зовнішнього ворога і колаборантів, мобілізація її внутрішніх ресурсів для досягнення перемоги над державою-агресором.

Отже, психологічне забезпечення як військових, так і цивільних, потребує детального проектування, комплексної підготовки та відповідальної реалізації.

Список використаних джерел

1. Мещеряков Д.С. Психологічний захист особистості від інформаційного тиску під час війни: аспекти суб'єктності. Технології розвитку інтелекту. 2022. Т.6, 1 (31). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/594
2. Назар М.М., Дітюк П.П. Засади психологічного забезпечення діяльності військ і цивільного населення. Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми : Х Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., 10 трав. - 5 черв. 2022 р. : тези допов. URL: http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/nazar_maxym_dityuk_pavlo_2022.pdf
3. Назар, М.М., Мещеряков, Д.С., & Дітюк, П.П. (2019). Когнітивні конструкти російської пропаганди в українському медіапросторі. Міжнародна науково-практична конференція «Освітньо-наукове забезпечення складових сектору безпеки й оборони України», 22 листопада, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м.

Хмельницький.

https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/konferen_listopad_2019.pdf

4. Смульсон М.Л., Дітюк П.П., Коваленко-Кобилянська І.Г., Мещеряков Д.С., & Назар М.М. (2018). Розвиток суб'єктної активності дорослих у віртуальному просторі: монографія. Смульсон М.Л. (Ред.). Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
5. Смульсон, М.Л., Лотоцька, Ю.М., Назар, М.М., Дітюк, П.П., Коваленко-Кобилянська, І.Г. (2015). Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі: монографія. Смульсон М.Л. (Ред.). Київ: Педагогічна думка.
6. Смульсон, М.Л., Машбиць, Ю.І., & Жалдак, М.І. (2012). Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія. Смульсон М.Л. (Ред.). Кіровоград: Імекс-ЛТД.
7. Copeland N. Psychology and The Soldier: The Art of Leadership (1st ed.). Routledge, 1944. 100 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003214328>
8. Nazar M.M., Mescheryakov D.S. (2017). Ukrainian self-identities mental maps in the context of informational war. Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми : Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., 12-31 трав. 2017 р. http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/nazar_maxim_mescheryakov_dmytro_2017.pdf